

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

© Ярмол Л. В., 2014

Проаналізовано нормативно-правову базу свободи вираження поглядів через друковані ЗМІ. Визначено поняття свободи вираження поглядів як природного права. Акцентовано увагу на особливому захисті Європейським судом з прав людини свободи вираження поглядів за допомогою друкованих засобів масової інформації. Сформульовано окремі пропозиції для вдосконалення механізму юридичного забезпечення свободи вираження поглядів в Україні.

Ключові слова: право, свобода вираження поглядів, засоби масової інформації, інформація, друкована форма вираження.

Л. В. Ярмол

СВОБОДА ВЫРАЖЕНИЯ МНЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ ПЕЧАТНЫХ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

Осуществлен анализ нормативно-правовой базы свободы выражения мнения с помощью печатных средств массовой информации. Определено понятие свободы выражения мнения как естественного права. Акцентируется внимание на особенной защите Европейским судом по правам человека свободы выражения мнения с помощью печатных средств массовой информации. Сформулированы отдельные предложения, касающиеся совершенствования механизма юридического обеспечения свободы выражения мнения в Украине.

Ключевые слова: право, свобода выражения мнения, средства массовой информации, информация, печатная форма выражения.

L. V. Yarmol

FREEDOM OF EXPRESSION VIA PRINTED MASS MEDIA: THEORETICAL LEGAL ASPECTS

In the article it is analyzed legal basis for the freedom of expression with the help of printed mass media. Also, it is defined the notion of freedom of expression as a natural phenomena. It is accentuated on the particularities of freedom of expression via printed mass media protection by European Court of Human Rights. Besides, certain proposals concerning the improvement of the mechanism of freedom of expression legal enforcement in Ukraine are elaborated.

Keywords: right, freedom of expression, mass media, information, printed form of expression

Постановка проблеми. Засоби масової інформації (нижче за текстом – ЗМІ), зокрема і друковані, стали важливим, зрештою, обов’язковим інститутом громадянського суспільства. Вони забезпечують пряму участь громадян у демократичному управлінні суспільством шляхом реалізації права вільно висловлювати свої погляди, думки, переконання тощо. ЗМІ також істотно збагачують механізм вироблення й ухвалення різноманітних рішень у суспільстві (політичних, економічних, культурних тощо).

Свобода вираження поглядів повною мірою і найефективніше реалізується саме за допомогою ЗМІ. Вона виступає одним із важливих прав людини та інших суб’єктів і є основою будь-якого демократичного суспільства. Актуальність теми дослідження підсилюється також подіями, які в останній період відбуваються в Україні, серед яких, на жаль, спостерігаються і значні порушення свободи вираження поглядів.

Мета роботи – проаналізувати теоретико-правові аспекти можливості вираження поглядів через друковані ЗМІ та на основі здобутих результатів сформулювати окремі пропозиції щодо вдосконалення механізму їхнього юридичного забезпечення.

Стан дослідження. Окремі питання теоретико-правових аспектів вираження поглядів у друкованих ЗМІ в Україні та на міжнародному рівні досліджували українські та зарубіжні науковці. Різні напрями цієї проблематики проаналізовані у працях Бредлі Е., Верпо М., Габор Н., Дженіс М., Жуковської О., Захарова Є., Іваненка В., Кей Р., Кравченко С., Кравчука О., Кушакової-Костицької Н., Лутковської В., Маковей М., Мазепи В., Муратова М., Нестеренко О., Постульги В., Романова Р., Трошкіна Ю., Шевчука С., Чефранової Є., Яблоновської Н. та ін.

За останні роки в Україні та в інших державах було захищено також багато дисертацій, присвячених цій проблематиці у галузях юридичної, філологічної, політичної та інших наук [1].

Виклад основних положень. У Конституції України (1996 р.) проголошено, що “...кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір” (ч. 1, 2 ст. 34); “жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов’язкова. Цензура заборонена” (ч. 2, 3 ст. 15).

Ст. 9 Конституції України передбачено, що частиною національного законодавства України є чинні міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, і в яких, зокрема, також закріплюється свобода вираження поглядів. До них належать насамперед Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ООН, 1966 р.) (ст. 19) та Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рада Європи, 1950 р.) (ст. 10).

У Міжнародному пакті про громадянські і політичні права проголошено, що “...кожна людина має право на вільне вираження своїх поглядів; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір” (ч. 2 ст. 19).

У частині 1 ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (нижче за текстом – Конвенція) зазначено, що “...кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств”.

Свобода вираження поглядів за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією включає такі можливості:

- дотримуватися своїх поглядів;
- шукати будь-яку інформацію та ідеї;
- одержувати будь-яку інформацію та ідеї;
- поширювати будь-яку інформацію та ідеї.

У Конституції України не закріплено прямо положення про те, що свобода вираження поглядів включає певні можливості, як це простежуємо у названих міжнародних актах.

Якщо проаналізувати окремі можливості свободи вираження поглядів, закріплені у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Конвенції, то можемо дійти певних висновків. Можливість дотримуватися своїх поглядів, на нашу думку, – це внутрішня сфера особистості, яка не підпадає під дію юридичного права. Права одержувати, шукати будь-яку інформацію та ідеї, вважаємо, не підпадають під поняття вираження поглядів. Окрім того, доцільно ще наголосити на таких можливостях суб'єктів, як можливість змінювати свої погляди, відмовлятися від них, які також потребують юридичного закріплення у міжнародних актах та в Конституції України. На нашу думку, свобода вираження поглядів – це можливість зовнішнього прояву поглядів у будь-якій формі, яка може проявлятися і в їх поширенні.

Вираження поглядів суб'єктами проявляється через їх ставлення, оцінку до будь-яких явищ, процесів, подій і фактів дійсності.

Погоджуємося із А. Нехаєвим у тому, що погляд, як особлива пізнавальна форма, є інструментом для створення певного “образу” чи “картини” світу шляхом надання способу її описання – “точки зору” [2].

Отже, свобода вираження поглядів як природне право – це можливість суб'єктів виражати ззовні в будь-якій формі судження про явища, процеси, події, факти дійсності з певним ставленням та оцінкою щодо них.

З вищенаведених нормативних положень можемо стверджувати, що в Конституції України та в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права прямо передбачена можливість виражати погляди у будь-який спосіб, зокрема і в друкованій формі.

Свободу слова та можливість вільного вираження у друкованій формі своїх поглядів і переконань проголошено також у законі України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 16.11.1992 р. (ст. 2). Ці свободи означають право кожного вільно і незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації, крім випадків, визначених законом, коли обмеження цього права необхідне в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

І хоча у сучасному світі інтенсивно розвиваються новітні форми вираження поглядів, наприклад, аудіовізуальні, друкована форма має все ж таки важливе значення і широко використовується.

Погоджуємося з Кошаковою-Костицькою Н., що “...друковане слово не лише поширює думки, ідеї чи почуття у даний час, а й зберігає їх на майбутнє, передаючи пережиті сучасними поколіннями хвилювання та пристрасті їх нащадкам” [3, с. 129].

За допомогою ЗМІ, зокрема і друкованих, будь-які суб'єкти незалежно від їх виду, статусу тощо можуть:

- виражати свої погляди та погляди інших членів суспільства;
- отримувати інформацію про погляди різних суб'єктів;
- впливати на формування поглядів членів суспільства;
- змінювати свої погляди та погляди інших суб'єктів;
- відмовлятися, спростовувати свої погляди тощо.

За допомогою вираження поглядів у ЗМІ здійснюється безпосередній і опосередкований вплив на свідомість суб'єктів суспільства загалом і на її окремі елементи зокрема. Вираження поглядів впливає на інтелектуальну, емоційно-чуттєву сферу особистості. Вираження поглядів суб'єктами завжди супроводжується, на наш погляд, проявом емоцій, інколи – почуттів. Від виду емоцій, почуттів, інтенсивності їх прояву залежать і форма та зміст вираження поглядів. Погоджуємося з Н. Габор, що “функціонування ЗМІ в суспільстві несе споживачам як свої позитиви, так і негативи” [4, с. 240].

У ст. 22 закону України “Про інформацію” передбачено, що засоби масової інформації – це засоби, призначені для публічного поширення друкованої та аудіовізуальної інформації.

В. Гвоздев стверджує, що свобода ЗМІ – це сумарна свобода друкованих і електронних ЗМІ як двох головних підсистем журналістики [5].

Отже, залежно від видів ЗМІ, за допомогою яких, може реалізуватися свобода вираження поглядів, можемо виокремити такі види цієї можливості суб’єктів:

– свобода вираження поглядів у друкованих ЗМІ (пресі) – у газетах, журналах, бюлетенях тощо;

– свобода вираження поглядів в аудіовізуальних ЗМІ (радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо).

В Україні ухвалено цілу низку нормативно-правових актів, що розділяють юридичні гарантії забезпечення можливості виражати погляди за допомогою друкованих ЗМІ. Серед них найважливіші:

закон України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” від 16.11.1992 р. (нижче за текстом – закон України);

закон України “Про інформацію” від 02.10.1992 р. (у редакції від 13.01.2011 р.);

закон України “Про доступ до публічної інформації” від 13.01.2011 р.;

закон України “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” від 23.09.1997 р.;

закон України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” від 23.09.1997 р.;

закон України “Про посилення захисту майна редакцій засобів масової інформації, видавництва, книгарень, підприємств книгорозповсюдження, творчих спілок” від 20.05.2010 р.;

закон України “Про захист суспільної моралі” від 20.11.2003 р.;

закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації” від 04.07.2013 р.;

Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. №1287 “Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів”;

Положення про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації в Україні, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 21.02.2006 р. №12/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції від 23.04.2007 р. №194/5);

Положення про Управління реєстрації громадських формувань, друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств, затверджене наказом Державної реєстраційної служби України від 26.09.2014 р. №579.

Свобода вираження поглядів у друкованих ЗМІ (пресі) тісно пов’язана зі свободою преси. На думку В. Гвоздева, свобода преси – це (гарантоване) право або (гарантована) можливість вільно засновувати, видавати, редагувати, читати, розповсюджувати друковані ЗМІ на свій вибір, володіти, користуватися ними та публікуватися в них [5]. Ми ж підтримуємо позицію, що такі поняття, як “право”, “можливість”, є синонімічними. На нашу думку, свобода преси є ширшим поняттям і охоплює можливість виражати погляди у друкованих ЗМІ.

Під друкованими засобами масової інформації (пресою) в Україні мають на увазі періодичні і такі, що продовжуються, видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію (ч. 1 ст. 1 закону України).

Друковані засоби масової інформації в Україні видаються державною мовою, а також іншими мовами. Стиль і лексика друкованих засобів масової інформації повинні відповідати загально-визнаним етично-моральним нормам. Вживання лайливих і брутальних слів не допускається (ч. 1, 2 ст. 4 закону).

Наведемо окремі статистичні дані про випуск друкованих ЗМІ в Україні. Так, станом на січень 2014 року виходило 2270 (у тому числі 33 додатки) газет українською мовою та мовами народів світу. Наприклад, українською мовою – 1191, російською – 835, англійською – 4,

кримськотатарською – 1, німецькою – 2, польською – 4, українською та російською мовами – 209, українською та англійською мовами – 2 тощо.

У вказаний період випускалося 3259 періодичних і продовжуваних видань (крім газет) українською мовою та мовами народів світу (з них, наприклад, українською мовою – 1183, російською – 638, українською та російською мовами – 798, англійською – 28).

Випуск книг і брошур українською мовою та мовами народів світу станом на січень 2014 року становив 26323 (з них, наприклад, українською мовою – 16310, російською – 7198, англійською – 509, німецькою – 73, польською – 24) [6].

З викладеного випливає, що в Україні випускається значна кількість російськомовних друкованих ЗМІ. На наш погляд, доцільно збільшувати обсяг випуску українських видань та видань іншими мовами народів світу, яких поки що обмаль.

Станом на 15 січня 2014 року у Львівській області випускали 34 видання комунальних друкованих засобів масової інформації (усього таких видань в Україні – 667) [7]. Для порівняння: на 1 березня 2009 р. у Львівській області налічувалося 30 видань комунальних друкованих засобів масової інформації (усього тоді випускали в Україні 672 видання) [8]. Як бачимо, за останні п'ять років кількість комунальних друкованих засобів масової інформації в Україні зменшилась. На наш погляд, є потреба у зростанні кількості та якості таких друкованих ЗМІ в Україні, оскільки вони насамперед висвітлюють події, погляди тощо суб'єктів конкретної місцевості, території.

Право на заснування друкованого засобу масової інформації в Україні належить:

- громадянам України, громадянам інших держав та особам без громадянства, не обмеженим у цивільній правоздатності та цивільній дієздатності;
- юридичним особам України та інших держав;
- трудовим колективам підприємств, установ і організацій на підставі відповідного рішення загальних зборів (конференції) (ч. 1 ст. 8 закону України).

Друковані ЗМІ, що видаються на території України, незалежно від сфери розповсюдження, накладу і способу його виготовлення, підлягають обов'язковій державній реєстрації (ст. 11 закону України). Порядок державної реєстрації друкованих засобів масової інформації регулюється, окрім закону України, ще і низкою підзаконних нормативно-правових актів [9, 10].

Законодавство України дає змогу розповсюджувати без державної реєстрації такі види друкованої інформації:

- законодавчі, офіційні нормативні та інші акти, бюлетені судової практики, що видаються органами законодавчої, судової та виконавчої влади;
- інформаційні матеріали та документацію, що видаються підприємствами, організаціями, навчальними закладами і науковими установами з метою використання їх у своїй діяльності;
- видана за допомогою технічних засобів друкована продукція, не призначена для публічного розповсюдження, або машинописна, що розмножується на правах рукопису (ст. 14 закону України).

Не усі вчені підтримують положення законодавства України щодо обов'язкової державної реєстрації друкованих ЗМІ. Так, В. Середюк пропонує скасування процедури дозвільної реєстрації друкованих ЗМІ [11]. В узагальненій доповіді правозахисних організацій “Права людини в Україні 2009 – 2010” (у розділі VIII “Свобода вираження поглядів”, підготовленому Володимиром Яворським), також є рекомендація щодо скасування процедури дозвільної реєстрації друкованих засобів масової інформації, оскільки вона не узгоджується із вимогами статті 10 Конвенції [12, с. 164]. На нашу думку, прийнятною і такою, що відповідає міжнародним актам з прав людини, є концепція повідомного, а не дозвільного характеру створення друкованих ЗМІ.

В Україні на законодавчому рівні не допускається монополізація загальнодержавних і регіональних громадсько-політичних друкованих ЗМІ (ст. 10 закону України). Фізична або юридична особа не може бути засновником (співзасновником) чи контролювати більше 5 % таких видань.

Одним із вагомих засобів юридичного забезпечення свободи вираження поглядів у друкованих ЗМІ є їх роздержавлення. Парламентська Асамблея Ради Європи закликала органи

влади України розпочати роздержавлення друкованих ЗМІ, заснованих органами державної влади та місцевого самоврядування фактично з часу вступу України до складу Ради Європи – з 1995 р. У Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи “Про виконання обов’язків та зобов’язань Україною” від 05.10.2005 р. №1466 (підпункт 12.4 пункту 12) ще раз про це наголошено. Однак істотних зрушень у цій сфері немає. Щоправда, народні депутати України М. Томенко, Р. Раупов, І. Мірошніченко, С. Курпіль, М. Баграєв підготували проект закону “Про реформування друкованих засобів масової інформації” №2600 від 21.03.2013 р., проте закон ще не ухвалений.

Варто зацентувати увагу ще на одному важливому аспекті свободи вираження поглядів у друкованих ЗМІ – дотриманні журналістських стандартів, а також і юридичних норм під час висвітлення матеріалів. Наприклад, Інститут масової інформації (нижче за текстом – ІМІ) систематично проводить моніторинги матеріалів в обраних ним загальнонаціональних друкованих виданнях щодо дотримання таких журналістських стандартів, як баланс думок і точок зору, оперативність, достовірність, відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота. Так, у жовтні 2014 р. в ІМІ констатували, що “...засилля матеріалів з ознаками замовлення політичного характеру під час виборчої кампанії, які апріорі не бувають повними та збалансованими, призвели до істотного зниження рівня дотримання журналістських стандартів як у друкованих, так і в інтернет-виданнях” [13]. У жовтні 2014 р. загальний бал дотримання стандартів у друкованих виданнях становив 4,88 бала, тоді як середній бал дотримання професійних журналістських стандартів до виборчої кампанії становив 5 балів із шести можливих. Це результати щомісячного моніторингу шести друкованих видань (“Комсомольская правда в Украине”, “Факты”, “Корреспондент”, “Газета по-українськи”, “Сегодня” і “Український тиждень”). В ІМІ зазначали, що друковані видання найбільше порушували стандарти повноти і балансу думок (у друкованих ЗМІ 47 % матеріалів є неповними) [13].

Випуск друкованого засобу масової інформації може бути припинено за рішенням засновника (співзасновників) або суду (ст. 18 закону України).

Суд припиняє випуск видання у разі:

- ліквідації юридичної особи, яка є засновником видання;
- порушення частини першої ст. 3 закону України, а саме: якщо друковані ЗМІ використовуються для закликів до захоплення влади, насильницької зміни конституційного ладу або територіальної цілісності України; пропаганди війни, насильства та жорстокості; розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі; розповсюдження порнографії, а також з метою вчинення терористичних актів та інших кримінально караних діянь.

Важливою юридичною гарантією захисту можливості вираження поглядів є діяльність Європейського Суду з прав людини (нижче за текстом – Європейський Суд). Слід зазначити, що Європейський Суд уже розглядав справи, пов’язані із припиненням випуску друкованих ЗМІ. Причому необхідно наголосити, що саме у контексті порушення ст. 10 Конвенції.

Так, у рішенні, ухваленому 9 січня 2007 року у справі “Комерсант Молдови” проти Молдови”, Європейський Суд постановив, що була порушена ст. 10 Конвенції [14]. Заявником у справі була зареєстрована у Молдові компанія “Комерсант Молдови”, яка видавала газету з однойменною назвою. Упродовж червня – вересня 2001 року у цій газеті публікували статті, у яких автори засуджували владу Молдови за дії щодо Придністровської республіки (нижче – ПР). У статтях також містилися гострі критичні коментарі окремих російських політиків та придністровських лідерів.

У листопаді 2001 року Економічний суд Молдови ухвалив рішення про закриття газети. У рішенні, зокрема, відзначалось, що відповідний опублікований матеріал був “перевищенням меж публічності, встановлених ст. 4 закону “Про пресу”, а також те, що він “загрожував територіальній цілісності держави, національній та громадській безпеці і породжував ризик заворушень та злочинів, що було порушенням ст. 32 Конституції Молдови”. Суд, однак, не конкретизував, які саме висловлювання чи фрази становили загрозу. Також у рішенні відзначалось, що статті не містили справедливого огляду публічних заяв політичних лідерів. Це рішення було підтримано апеляційним судом.

Європейський Суд відзначив, що національні суди у своїх рішеннях не торкнулися питання про необхідність втручання у права заявника. Вони не конкретизували, які частини статей були проблемними. Також не робили спроб відповісти на запитання про те, як опубліковані матеріали загрожували національній безпеці, територіальній цілісності чи могли знеславити президента держави. Суди зосередили увагу лише на аналізі того, чи у статтях справедливо відтворювались публічні заяви чільних посадовців. Адже згідно з нормами внутрішньодержавного права заявник не мав відповідати за зміст самих заяв.

Європейський Суд дійшов висновку, що національні суди не навели належних та достатніх підстав для виправдання втручання у права заявника. Також не застосували стандартів, які узгоджувалися б із принципами, закладеними у ст. 10 Конвенції, і не скористалися підходом до належної оцінки відповідних конкретних фактів. Тому Європейський Суд постановив, що відбувалось порушення ст. 10 Конвенції.

У Європейському Суді були розглянуті й інші справи щодо захисту свободи вираження поглядів. Значна кількість таких справ стосувалася вираження поглядів саме у друкованих ЗМІ. Це, наприклад, такі: рішення від 19.01.2006 р. у справі “Albert-Engelmann-Gesellschaft MBH” проти Австрії” (“Albert-Engelmann-Gesellschaft MBH v. Austria”); рішення від 12.07.2007 р. у справі “A\Š Diena та Озолінс проти Латвії” (“A\Š Diena and Ozolins v. Latvia”); рішення від 21.12.2004 р. у справі “Бусуйок проти Молдови” (“Busuioc v. Moldova”); рішення від 20.07.2004 р. у справі “Гріко проти Словаччини” (“Hrico v. Slovakia”); рішення від 21.07.2005 р. у справі “Грінберг проти Росії” (“Grinberg v. Russia”); рішення від 19.12.2006 р. у справі “Дабровський проти Польщі” (“Dabrowski v. Poland”); рішення від 31.01.2006 р. у справі “Жіньовські проти Франції” (“Giniewski v. France”); рішення від 14.02.2008 р. у справі “Жулі та Шарль Ліберасьон проти Франції” (“July and Sarl Liberation v. France”); рішення від 22.02.2007 р. у справі “Красуля проти Росії” (“Krasula v. Russia”); рішення від 10.08.2006 р. у справі “Ляшко проти України” (“Lyashko v. Ukraine”); рішення від 28.09.2004 р. у справі “Сабо та Піркалаб проти Румунії” (“Sabou and Pircalab v. Romania”); рішення від 29.03.2005 р. у справі “Українська прес-група проти України” (“Ukrainian Media Group v. Ukraine”); рішення від 23.10.2007 р. у справі “Флюкс” та Самсон проти Молдови” (“Flux and Samson v. Moldova”). У всіх вищевказаних рішеннях Європейський Суд постановив, що було порушення ст. 10 Конвенції.

Захищаючи свободу вираження поглядів саме у друкованих ЗМІ, Європейський Суд у своїх рішеннях наголошував, що преса відіграє значну роль у демократичному суспільстві. І хоча вона не повинна переходити певні межі, які, зокрема, стосуються захисту репутації та прав інших осіб, а також потреби запобігання розкриттю конфіденційної інформації, її обов’язком є, однак, повідомляти у спосіб, що не суперечить її зобов’язанням та відповідальності, інформацію та ідеї стосовно усіх предметів публічного інтересу, включаючи й ті, що стосуються судової гілки влади. При цьому не лише преса має завдання повідомляти таку інформацію та ідеї, але й громадськість має право отримувати їх. Інакше преса не могла б виконувати свою життєво важливу роль “вартового пса” у демократичному суспільстві. Ст. 10 Конвенції захищає не лише зміст тих ідей та інформації, що висловлюються в пресі, але й форму, у якій вони виражені.

У рішенні, ухваленому 6 грудня 2007 року у справі “Фоглія проти Швейцарії”, наприклад, Європейський Суд звернув увагу на особливе значення журналістики у демократичному суспільстві та виконання нею ролі “сторожового пса”. При цьому, на думку Європейського Суду, журналістська свобода включає право на застосування деяких перебільшень чи навіть провокацій [15].

Європейський Суд також зазначав, що свобода преси надає громадськості один із найкращих засобів з’ясування та формування громадської думки щодо ідей та позицій політичних лідерів. Межі допустимої критики щодо політиків, відповідно є ширшими, аніж такі самі стосовно приватної особи. На відміну від приватних осіб політик неодмінно та свідомо для нього самого стає відкритим для прискіпливої уваги до кожного його слова та вчинку, як з боку журналістів, так і з боку громадськості загалом, і тому він повинен демонструвати більший ступінь терпимості щодо них.

Висновки. Підсумовуючи, можемо зазначити, що свобода вираження поглядів повною мірою і найефективніше реалізується саме за допомогою ЗМІ, зокрема і друкованих.

Свобода вираження поглядів як природне право – це можливість суб'єктів виражати зовні в будь-якій формі судження про явища, процеси, події, факти дійсності з певним ставленням та оцінкою до них.

Свобода вираження поглядів у друкованих ЗМІ тісно пов'язана зі свободою преси. На нашу думку, свобода преси – це ширше поняття й охоплює воно можливість виражати погляди у друкованих ЗМІ.

У Конституції України та в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права прямо передбачена можливість виражати погляди у будь-який спосіб, зокрема і в друкованій формі.

Можемо стверджувати, що в Україні сформована нормативно-правова база щодо можливості вираження поглядів за допомогою друкованих ЗМІ. Однак теоретичний і практико-юридичний аналіз правозабезпечувального механізму свободи вираження поглядів за допомогою друкованих ЗМІ в Україні дає змогу стверджувати, що у багатьох випадках не в достатньому обсязі представлені або відсутні деякі юридичні засоби реалізації, охорони цього права. Пропонуємо окремі пропозиції вдосконалення механізму юридичного забезпечення свободи вираження поглядів:

- у Конституції України, поряд із свободою вираження поглядів, необхідно закріпити і такі можливості суб'єктів: змінювати свої погляди; відмовлятися від своїх поглядів;
- дотримуючись принципу, що цензура заборонена, необхідно все ж таки створити юридичні механізми відповідальності за висвітлення у друкованих ЗМІ замовного матеріалу політичного чи іншого характеру;
- сформувати дієвішу нормативно-правову основу в Україні для збільшення обсягу випуску, поширення друкованих ЗМІ українською та іншими мовами народів світу, яких поки що обмаль;
- потребує скасування процедура дозвільної реєстрації друкованих засобів масової інформації і заміна її процедурою повідомного характеру щодо створення друкованих ЗМІ;
- необхідно сформувати ефективний (дієвий, відкритий, доступний, справедливий) юридичний механізм процедури роздержавлення друкованих ЗМІ.

1. Денісова О. С. *Роль преси у правовому інформуванні громадян України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 "Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень"* / О. С. Денісова / Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net>; Снетков В. Н. *Средства массовой информации как фактор реализации свободы слова и права на информацию: политико-правовой аспект : автореф. дисс. ... докт. полит. наук : спец. 10.01.10* / В. Н. Снетков. – СПб., 2001. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com>. 2. Нехаев А. В. *Когнитивные функции мнения : автореф. дисс. ... канд. философ. наук : спец. : 09.00.11 "Онтология и теория познания"* / А. В. Нехаев. – Тюмень, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com>. 3. Кушакова-Костицька Н. *Від свободи слова – до інформаційного суспільства* / Н. Кушакова-Костицька // *Право України*. – 2004. – №7. – С. 129–133. 4. Габор Н. *Відповідальність як зворотний бік свободи* / Н. Габор // *Вісник Львівського університету імені Івана Франка (Серія "Журналістика")*. – Вип. 28. – С. 240–244. 5. Гвоздев В. М. *Проблема й поняття свободи преси: сутність, зміст, структура : автореф. дис. ... канд. філ. наук : спец. 10.01.08 "Журналістика"* / В. М. Гвоздев / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net>. 6. *Випуск періодичних і продовжуваних видань українською та мовами народів світу станом на січень 2014 року* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=112058&cat_id=85717. 7. *Медійна карта України (станом на 15 січня 2014 року) (база даних комунальних друкованих засобів масової інформації)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?>

art_id=111565&cat_id=61321. 8. Медійна карта (станом на 1 березня 2009 р.) (база даних комунальних друкованих засобів масової інформації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://comin.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=74134&cat_id=61321. 9. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1287 “Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : / <http://zakon.rada.gov.ua>. 10. Положення про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації в Україні: затверджене наказом Міністерства юстиції України від 21.02.2006 р. №12/5 (у ред. наказу Міністерства юстиції від 23.04.2007 р. №194/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : / <http://zakon.rada.gov.ua>. 11. Середюк В. В. Свобода масової інформації: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / В. В. Середюк; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – 18 с. 12. Права людини в Україні – 2009–2010. Доповідь правозахисних організацій / за ред. Є. Захарова / Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Х.: Права людини, 2011. – 488 с. 13. Звіт Інституту масової інформації з моніторингу журналістських стандартів (жовтень 2014 року). – Режим доступу : http://imi.org.ua/journalist_monitoring/46388-zvit-z-monitoringu-jurnalistських-standartiv-jovten-2014-roku.html. 14. Рішення Європейського Суду з прав людини від 9 січня 2007 року у справі “Комерсант Молдови” проти Молдови”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.coe.int/>. 15. Рішення Європейського Суду з прав людини від 6 грудня 2007 року у справі “Фоглія проти Швейцарії”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.coe.int/>.